

מנסים ולעיתים לא מצליחים, אבל לעולם לא מצהירים שמפסיקים לנסות.

שני גלי העלייה, בשנות ה-50' ובשנות ה-90', היו אירועים בסדר גודל נכבד, כזה שחייב את התנועות להתייחס אליהם. בשנות ה-50' ראינו את כל התנועות נערכות להשתתף בפעילות ארצית ביום העצמאות, ראינו התארגנויות במעברות ובשיכוני עולים למסיבות חנוכה ולפעילות מרוכזת בחופשות מהלימודים. אבל אירועים חד-פעמיים אינם היערכות לפעילות מאורגנת, שמחייבת השקעת משאבים לכוח אדם, לציוד ולמקום לפעילות.

המציאות בה תנועות הנוער העובד והשומר הצעיר נערכו לפעולה, הקימו מחלקות לקליטת עלייה וגייסו שליחים מהקיבוצים לטובת הדרכה וארגון הפעילות, התאפשרה בתנועות שעל סדר היום שלהן הייתה מטרה לגייס את הנוער העולה לשורותיהן גם מסיבות פוליטיות. לחבר אותם לפעילות התנועתית כמסר של התקרבות לחברה הישראלית וגם כמסר של הכרת כל תנועה, הכרת תפיסותיה החברתיות ובעקבות כך הצטרפות לשורותיהן של המפלגות שברקע התנועות. גם הנושא של גיוס בני הנוער כעתודה לחברות הנוער בקיבוצים הוזכר לא פעם ובהחלט סביר להניח שזו אחת המטרות בפעילות, גם אם לא המוצהרת והראשונה בחשיבות. בתנועת בני עקיבא ביקשו לשמר את רוח המסורת והקירבה לדת אצל העולים החדשים, זה מקרוב באו.

תנועות הנוער עסוקות בשגרה במהלך שנת הפעילות. אם אלו אירועי פתיחת השנה בתקופת חגי תשרי, חודש ארגון וחג המעלות, היערכות למסעות חנוכה, הכנה ויציאה לטיולי פסח, אירועי יום העצמאות וכבר נערכים לקיץ שמרוכזים בו מפעלים תנועתיים משמעותיים. בתוך השגרה הזו חניכים בתנועות של נוער לומד, ובמיוחד בגילי התיכון עמוסי המבחנים והלחץ של ההורים להישגים לימודיים שיבטיחו את עתידם ויסללו את דרכם בהמשך חייהם

הבוגרים, לא פנויים להשקיע את זמנם בהדרכה בסניפים בפריפריה או בשיכוני עולים.

מעיון בקורות התנועות בשנות ה-50' למדנו שעבודה בפריפריה ובקליטת עלייה היא משימה שדורשת היערכות ארגונית, תקציבית וחינוכית, בהיבט של גיוס כוח אדם, כתיבת תוכניות הדרכה וסמינרי הכשרה. הפער בין ההצהרות למעשים בשנות ה-50' הוא תוצר ישיר של מציאות בה התנועות מבינות שהנושא חשוב והן באמת מחויבות אליו, אבל לבד מארגון אירועים חד-פעמיים (שהמשוב עליהם בולט בפרסומי התנועות) הן אינן מסוגלות לשגרה של פעילות רצופה.

בשנות ה-90' התנועות כבר למודות ניסיון. אמנם לא מדובר באותם פעילים אבל בזיכרון התנועתי מכירים את התסכול של שנות ה-50', כאשר כולם נקראו לדגל ופעמים רבות הדגל נותר יתום. כל התנועות שקיבלו החלטה להשתלב בפעילות עם הנוער העולה וילדי העולים באתרים ובשכונות נערכו מיד מבחינה מנהלית. כך הוקמו והורחבו מחלקות לקליטת עלייה, נקבעו אחראים לתחום בכל תנועה והוקצה תקציב שאמור לאפשר התחלתה של פעילות מסודרת. העובדה שחלק מרכזי מהפעילות אורגן באחריות מת"ן 'עשתה סדר' ואפשרה פעילות תנועתית בתחום.

ראינו שבנוער העובד והלומד, בשומר הצעיר, בצופים, בבני עקיבא ובנוער הלאומי נרתמו לפעילות באופן מעשי. ההחלטות בוועידות ובמועצות מזכירות בסגנון את ההחלטות מכארבעים שנים ויותר קודם לכן. אבל, להחלטות נוסף גם היבט מעשי בדמות אחראים, מחלקות, תקציב לפעולה ותוכניות. כל התנועות נערכו לסמינרי הכשרת מדריכים, ושיטת הפעולה במרבית התנועות בהקשר של סניפים חדשים בפריפריה הייתה שליחת מדריכים ותיקים – בין אם מסניפים קרובים, מבוססים ובין אם מתנדבי שנת שירות (שינ' שינים) שיעברו לגור בשכונה או בעיירה ויהוו גורם מקומי פעיל

בקהילה, ובמרכז פעילותו הקמה או תפעול של סניף תנועת הנוער המקומי.

בתנועות הקטנות, שלא הקימו מערך לקליטת עלייה ולהדרכה בפריפריה, לא הרבו בהצהרות אבל בהחלט עשו. כאן המקום לציין תופעה ייחודית שראינו בתנועת הנוער של האיחוד החקלאי, בנוער הלאומי ובבית"ר. חלק מהסניפים (והמעוזים) היו במושבים חלשים ובשכונות מצוקה. אבל הם לא הוקמו במיוחד על ידי התנועה כדי לפעול בתחום הקליטה, אלא היו חלק ממפת הסניפים התנועתית. כשהיה צורך השקיעה התנועה בליווי ובהדרכה, אבל לא כהחלטה אסטרטגית של השקעה בתחום. יש סניפים שנדרשים ליותר תשומת לב והכוונה, והם מקבלים את הסיוע במסגרת התנועתית כדרך שגרה. לא עסקו ברעיון של קידום הפריפריה אלא פעלו בכל הסניפים, ובהם גם בפריפריה. מצד שני, תנועות נוער לומד מובהקות כמו המחנות העולים או תנועת עזרא, שהיו עסוקות מאוד בשגרה ובמאבק תמידי של חיזוק סניפים ומניעת נשירה של חניכים, לא הגיעו כלל לדיון מעשי בשאלת סניפים בפריפריה בראשית שנות ה-90. הסיבה ברורה. כשמחזיקים את הראש מעל המים במאבק הישרדות, לא מעמיסים משימות נוספות.

בסיכום הסקירה של פעילות צופי שב"א הוצגו כמה תובנות. לתפיסתי, הן נכונות לגבי פעילות כל תנועות הנוער בפריפריה ועם עולים חדשים. אלו תובנות שעולות גם בעקבות בחינה של נושאים אחרים בתנועות הנוער: ההכרח במעבר לליווי מקצועי של משימות. ליווי מקצועי בהקשר של הקצאת תקציב, גיוס כוח אדם, תכנון תוכניות ולוחות זמנים והצבת יעדים ריאליים, שאפשר להגיע אליהם בעבודה נכונה.

דוגמה להחלטה שהובילה לליווי מקצועי אפשר לראות בהחלטה של שר החינוך גדעון סער, בשנת 2009, על הקצאה של תקציבים לטובת הפעילות בפריפריה. ההחלטה כיוונה להגדרה ברורה של מהות הפעילות אשר ניתן יהיה לקבל עבורה תמיכה תקציבית.

בהינתן הגדרות ברורות, התנועות נערכו לעמוד בקריטריונים כדי ליהנות מתקציבים שמאפשרים את ההשקעה הנדרשת בפעילות. כך גם לגבי משימות לאומיות נוספות שתנועות הנוער מובילות במסגרת מועצת תנועות הנוער. אם היו מי שחששו שהתמקצעות תיטול מהתנועות את הרוח הבלתי-פורמלית שמלווה את פעילותן, הרי שהחשש הזה נעלם. תנועות הנוער מיטיבות להתנהל גם כשהמסגרת ברורה והקריטריונים הוגדרו היטב.

מהמחקר **חינוך מאפשר, החינוך בתנועת הנוער כהכנה לחיים** (הימן זהבי, גרטל, 2017) למדנו שבהפעלת תנועות הנוער מתחייבות מסגרות קשיחות. לחניכים יש מרחב של התנסות ושל אפשרות לטעות, אבל התנועה מחויבת להקים מסגרת מוגדרת וקריטריונים ברורים של מה אפשרי ומה לא ניתן לביצוע במסגרת התנועתית. מסקנה זו נכונה גם לענייננו.

מסקנה זו מתאימה לסיומו של המחקר. צו השעה, משימה לאומית, הובלה חברתית. כל אלה אמירות חשובות ואכן הן מופיעות בהחלטות תנועתיות בכל תנועות הנוער. אך הפן המעשי מחייב היערכות מנהלית וגיבוי תקציבי, הכשרת כוח אדם ותכנון תהליך הפעילות.

חמישים השנים, בקירוב, שחלפו בין השער הראשון במחקר לשער השני היו שנים של התנסויות ומשברים, שנים של הירתמות למשימות לאומיות ושל משבר עמוק בשאלת יעדי ההגשמה התנועתיים.

במחקר **לחנך ל'ערכים' ולא ל'צורות', המסע אל ההגשמה החדשה בתנועות הנוער** (אבן, 2014) ראינו איך הצליחו תנועות הנוער להתאושש מהמשבר ולשנות את יעדי ההגשמה. היעדים שהחלו להיטמע בשנות ה-90 הובילו להתמקדות בקהילה, בחינוך וברווחה. בהמשך הדרך, עם התרחבות תנועות הבוגרים, הן נותנות מענה לחלק משמעותי ביעדים הממוקדים סביב חינוך, חברה וקהילה. בין אם בכוח אדם מקצועי ובין אם בהירתמות לנושאים שחשובים

230 ▪ מרן ועד אילת, תנועות הנוער קולטות עלייה

לתנועה ודורשים השקעה מרובה ורוח ייחודית. במחקר הנוכחי לא נעסוק בתנועות הבוגרים.¹⁷

בתפיסת יעדי ההגשמה בשנות ה-90 פעילות בפריפריה ובקליטת עלייה עומדת בראש רשימת היעדים בכל תנועה. בהמשך, במאה ה-21, אין עוררין על מחויבות התנועות להרחיב את הפעילות לכל מקום יישוב, להיכנס לכל מקום בו יש היתכנות ויש הסכמות לפעילות התנועה. נוסף לזה את תהליך ההתמקצעות שמלווה את התנועות כבר משנות ה-90 ונגיע ליכולת לפעול הלכה למעשה, להתחיל תוכניות בבחינת החלוץ לפני המחנה, חלוץ שבהחלט מוביל את המחנה.

שירה הנוער שיר עתידנו (בס, 1938) כבר אמרנו?

17 ראו, להרחבה, האס, ו. (2021) תנועות הנוער ותנועות הבוגרים מאידאולוגיה למעשה, מחקרי מועצת תנועות הנוער בישראל.